

Konferencja została uroczyście zakończona w godzinach popołudniowych 18 czerwca 2016 r. Podczas zakończenia podsumowano najważniejsze wydarzenia oraz podziękowano wszystkim prelegentom, organizatorom i gościom. Uczestnicy oczekują na kolejną, XXVI Ogólnopolską Konferencję Psychologii Rozwojowej, która odbędzie się w Szczecinie. Każda tego rodzaju konferencja stwarza im okazję do zdobycia nowej, rzetelnej wiedzy, wymiany osobistych doświadczeń i dalszego odkrywania nierozpoznanych obszarów tej dziedziny nauki, jaką jest psychologia rozwoju.

RYSZARD SKRZYNIARZ

Instytut Pedagogiki KUL

DOI: [http://dx.doi.org/10.18290/rped.2016.8\(44\).3-15](http://dx.doi.org/10.18290/rped.2016.8(44).3-15)

IV OGÓLNOPOLSKA INTERDYSCYPLINARNA
KONFERENCJA NAUKOWA
„WSPÓŁCZESNE PRZESTRZENIE EDUKACYJNE BIOGRAFISTYKI”
NA TEMAT: „OBCY WŚRÓD SWOICH:
WYCHOWAWCZY WYMIAR BIOGRAFII POGRANICZA”
Lublin, 22-23 kwietnia 2016 roku

W dniach od 22 do 23 kwietnia 2016 r. odbyła się na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II już IV Ogólnopolska Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa na temat „Obcy wśród swoich: wychowawczy wymiar biografii pogranicza”, zorganizowana przez działającą w Instytucie Pedagogiki Katedrę Biografistyki Pedagogicznej oraz Fundację „Biografie Codzienności”.

Zapowiadając kolejną konferencję o „biografiach pogranicza”, organizatorzy nie chcieli ograniczać się tylko do pogranicza w sensie geograficznym i zorganizować spotkania na dość często poruszany ostatnio temat emigracji i emigrantów. Dostrzegali oni ogrom znaczeń, które kryją się pod terminem „pogranicze”. Pragnęli pochylić się zarówno nad pograniczami w sensie geograficznym oraz kulturowym, jak i religijnym, społecznym, językowym, historycznym, a nawet literackim. Bo przecież pogranicze to obszar lub terytorium, na którym dochodzi do współżycia przedstawicieli różnych grup etnicznych, kulturowych, religijnych, społecznych czy majątkowych. Niejednokrotnie przyjmuje się, że pogranicze to również okres, w którym stykają się dwie epoki w dziejach ludzi, państw, narodów, grup społecznych czy kulturowych, pokoleniowych, a także stan

„współistnienia dwóch odrębnych światów”, na przykład realnego i wirtualnego, wyśnionego, ludzi chorych/niepełnosprawnych i zdrowych, wolnych i więźniów, ludzi uwięzionych w sobie bądź zniewolonych przez nałogi. Pogranicze nierozzerwalnie wiąże się z różnymi, ukształtowanymi historycznie i kulturowo, formami kontaktów między przedstawicielami tych „obcych” sobie grup: od pogłębiającej się odrębności i towarzyszących jej wzajemnej separacji i osamotnienia do prób współżycia społecznego.

Konferencja była spotkaniem badaczy biografii z całej Polski – pedagogów, historyków, socjologów, psychologów, filozofów, teologów, politologów, filologów i językoznawców – zajmujących się badaniem dziejów ludzi, w których losach uwidaczniały się różne pogranicza. Stała się ona inspiracją do dyskusji na temat wpływu pogranicza na biografie poszczególnych jednostek i zbiorowości, na wyznawane przez nich wartości, postawy życiowe i zachowania społeczne oraz biografie tych wszystkich, którzy z powodu obecności pogranicza w ich życiu czują się obcy w rodzinie, społeczeństwie, państwie czy w świecie, w którym przyszło im żyć, a nawet odczuwają obcość języka, w którym przyszło im wyrażać swoje myśli i uczucia. Szerokie i wieloznaczne ujęcie tematu okazało się inspirujące do wielowątkowej wymiany poglądów, a także ukazania niezwykłych biografii pogranicza.

W konferencji wzięło udział ponad pięćdziesięciu prelegentów z ośrodków akademickich z całej Polski, a obrady przebiegały w dwóch nurtach: plenarnym (na rozpoczęcie i zakończenie) oraz w sekcjach tematycznych (trzy w pierwszym i pięć w drugim dniu obrad). Uroczystego otwarcia obrad dokonał ks. prof. dr hab. Edward Walewander (KUL) – wieloletni dyrektor międzywydziałowego Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL. Zaproszonych gości i uczestników konferencji przywitał dr hab. Ryszard Skrzyniarz, prof. KUL – kierownik Katedry Biografistyki Pedagogicznej KUL i prezes Fundacji „Biografie Codziennosci”.

Ks. prof. Edward Walewander przewodniczył także sesji plenarnej. Zabrali w niej głos profesorowie: Mirosław Kowalski (UZ, Zielona Góra), Andrzej Chodubski (UG, Gdańsk), Helena Głogowska (WSliE TWP, Olsztyn), Paweł Skrzydlewski (Ignatianum, Kraków; PWSZ, Chełm) oraz studentki I roku studiów pierwszego stopnia na kierunku pedagogika. Profesor Mirosław Kowalski wygłosił referat zatytułowany „Swój wśród obcych. Obcy wśród swoich – refleksje aksjologiczno-społeczne”, który był swoistym wprowadzeniem do konferencji. W wystąpieniu „Polonia i Polacy w świecie. Stan badań i perspektywy” ks. prof. Walewander przedstawił historię i główne kierunki emigracji Polaków do krajów Europy Zachodniej, obu Ameryk oraz Australii. Podkreślał także, że Polonię tworzą nie tylko emigranci z Polski, lecz także rzesza obywateli wywiezionych z ziem polskich w wyniku zaborów i wojen. Niejako kontynuując myśl ks. prof. Walewandra, prof. Andrzej Chodubski wskazywał na społeczność, wywodząca się z obszaru tzw. polskich Kresów Wschodnich, jako na tę, w której przestrzenie pogranicza przyczyniały się do generowania zjawisk i procesów przemian kulturowo-cywilizacyjnych. W przestrzeni tej spletały się biografie ludzi, mających korzenie etniczne: polskie, rosyjskie, tatarskie, białoruskie, litewskie, ukraińskie. W drugiej połowie XIX w. liczni przedstawiciele tej społeczności ze

względów politycznych lub ekonomicznych znaleźli się na terytorium Azerbejdżanu, Dagestanu, Gruzji, Armenii, gdzie aktywnie włączyli się w budowę nowego ładu kulturowo-cywilizacyjnego. Wielu z nich, zwłaszcza tych zajmujących się rozpoznawaniem geografii i bogactw tych krajów, stało się ludźmi znanymi w świecie. Obecnie można wymienić ok. 300 osób – wywodzących się z pogranicza polsko-białoruskiego, polsko-litewskiego, polsko-ukraińskiego – które w przestrzeni kaukaskiej oficjalnie, ze względów politycznych, identyfikowane były jako Rosjanie. Dr hab. Helena Głogowska, prof. WSiIE TWP ukazała dylematy tożsamościowe na pograniczu polsko-białoruskim. Wskazywała ona, że kształtowanie się tożsamości narodowej na tym terenie jest uzależnione od wielu czynników o charakterze obiektywnym i subiektywnym. Tożsamość narodowa jest często wtórna wobec tożsamości kulturowej lub wyznaniowej, a występujący najczęściej indyferentyzm narodowościowy (tzw. tutejszość) przyczynia się do powstawania stereotypów czy sprowadzania kategorii tożsamości narodowej do tożsamości wyznaniowej („Polak – katolik”, „Białorusin – prawosławny”). Wpływa na to fakt, że samo pogranicze polsko-białoruskie obszarowo bywa niedookreślone w związku z brakiem wyraźnych granic. Znaczenie ma stosunkowo późne – w porównaniu ze świadomością polską czy rosyjską – kształtowanie się białoruskiej świadomości narodowej oraz brak tradycji państwa białoruskiego. Inny aspekt pogranicza przedstawił prof. Paweł Skrzydlewski, ukazując losy życiowe prof. Władysława Tatarkiewicza i ich wpływ na jego formację intelektualną, a także na dokonywane przez niego wybory moralne, intelektualne. Skoncentrował się on na mało znanej w kulturze polskiej roli, jaką w formacji intelektualnej profesora odegrała religia katolicka i sama polska kultura narodowa. Na zakończenie sesji plenarnej wystąpiły studentki Natalia Gruba i Monika Zioło, które w kontekście pogranicza społecznego opowiedziały o dziełach miłosierdzia w doświadczeniu i praktyce studentów i pracowników Instytutu Pedagogiki KUL z osobami bezdomnymi. Świadczenie studentek wzbudziło ogromne zainteresowanie uczestników konferencji.

Obrazy w sekcjach koncentrowały się wokół zainicjowanych w sesji plenarnej obszarów tematycznych. W pierwszej sekcji tematyka wystąpień dotyczyła problematyki pogranicza w ujęciu historycznym. Obradom przewodniczył prof. Paweł Skrzydlewski. Jako pierwsza głos zabrała dr hab. Anna Jabłońska (UJK, Kielce), która ukazała paradoks sytuacji żebraka w okresie staropolskim. W hierarchicznym i stanowym społeczeństwie Rzeczypospolitej zajmował on jedną z najniższych pozycji. Bez przynależności do uznanej grupy społecznej, nie posiadając majątku, na ogół bezdomny, był pogardzany i podejrzewany o najgorsze cechy. Często należał przy tym do marginesu społecznego czy do tzw. ludzi gościńca, a więc wykluczonych ze społeczeństwa. Jednocześnie żebrak był biedakiem, a ubóstwo było niezbędne jako cel charytatywności. Ta z kolei stanowiła wyraz miłosierdzia wynikający z podstawowej zasady chrześcijaństwa, czyli miłości. Jałmużna – datk pod różną postacią – był konieczny w dziele zbawienia. Żebrak, z jednej strony poniżany i pogardzany, z drugiej stanowił warunek konieczny do właściwego funkcjonowania chrześcijańskiej charytatywności. Dr hab. Anna Kowalska-Pietrzak (UŁ, Łódź) ukazała, jakie skutki polityczne pociągały za sobą wyobcowania i wykluczenia członków dynastii Piastów. Prof. Piotr Gołdyn (UAM, Kalisz) przedstawił, w jaki sposób spotkanie z kobietami nierządymi wpływało na biografie niektórych świętych, na misję, jakiej się podejmo-

wały. Mgr Ewa M. Slaska (Biuro Polonii, Berlin) i dr Tomasz Fetzki (ŁWSH, Żary) zaprezentowali, jak rewolucja informatyczna postawiła naukowców różnych specjalizacji, w tym badaczy zajmujących się biografistyką, wobec nieznanych wcześniej zjawisk, np. dynamicznie rozwijającej się tzw. blogosfery, w której mogą zostać zainicjowane poważne badania biograficzne. Odmienne w wymowie było wystąpienie ks. dra Pawła Bijaka (parafia Posłania Uczniów Pańskich, Warszawa), który przedstawił biografię ks. prałata Bogusława Bijaka – duszpasterza wielu środowisk i wychowawcy młodzieży.

Tematem przewodnim drugiej sekcji była niepełnosprawność/choroba, która może stać się przyczyną wyobcowania. Obrady prowadziła dr hab. Anna Jabłońska. Jako pierwsza głos zabrała mgr Agnieszka Fetzka (Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta, Koło Żarskie, Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Radość Życia” w Żarach), która na podstawie doświadczenia własnego i innych niepełnosprawnych, próbowała odpowiedzieć na pytania, przed którymi staje biograf osoby niepełnosprawnej: Co w życiu niepełnosprawnego wynika z jego osobowości i ujawniłoby się, a co jest efektem zaistnienia inwalidztwa? Jak rozwiązać dylemat dotyczący stopnia i kierunku, w jakim ograniczenia determinują wybory i doświadczenia życiowe? W jakim stopniu wybitne dokonania niepełnosprawnych są cenione dla nich samych, a w jakim stopniu z powodu niepełnosprawności? Mgr Angelika Duda (KUL) przedstawiła niepełnosprawność jako przyczynę wyobcowania Jolanty Czechaniuk. Dr Małgorzata Łobacz (KUL) poruszyła problem łatwości, z jaką współczesny człowiek podejmuje decyzję o wykluczeniu lub unicestwieniu dziecka na wieść o jego chorobie w okresie prenatalnym. Dr Edyta Januszewska (APS, Warszawa), odwołując się do narracji uchodźców (na przykładzie Czechenów) o traumatycznych doświadczeniach wojennych i doświadczeniu niepełnosprawności, poruszyła problem niepełnosprawności – fizycznej i intelektualnej – migrantów przymusowych. O tym, że zakażenie wirusem HIV jest wydarzeniem krytycznym, swego rodzaju punktem zwrotnym w biografii, zaburzającym dotychczasową zewnętrzną i wewnętrzną równowagę jednostki, przekonywał dr Tomasz Hauza (PWSZ, Leszno). Dr Urszula Klajmon-Lech (UŚ, Cieszyn), analizując biografie matek dzieci z rzadkimi zespołami chromosomowymi, szukała odpowiedzi na pytanie, czy można nauczyć się być matką dziecka z niepełnosprawnością.

Zwieńczeniem pierwszego dnia obrad była sekcja, której przewodniczyła dr hab. Anna Kowalska-Pietrzak. Tematem przewodnim była samotność będąca inspiracją do działalności twórczej. Jako pierwszy głos zabrał prof. Grzegorz Kubski (UAM, Kalisz), który przedstawił autobiograficzny poemat Wincentego Pola, zatytułowany *Wit Stwosz*. Mgr Krystyna Burzyńska-Kaniewska (UW, Warszawa) ukazała powieść autobiograficzną Marie Cardinal *To trzeba wyrazić*, w której francuska pisarka (1928-2001) opisuje proces własnej terapii, opuszczenia swoiście rozumianego „pogranicza” między zdrowiem a chorobą, życiem a śmiercią, miłością a nienawiścią. Mgr Joanna Jabłońska (UR, Rzeszów) przybliżyła problem odosobnienia w życiu Marii Bartusówny, które było dla niej inspiracją do działalności twórczej. Dr Cezary Michoński (PSW, Biała Podlaska) wygłosił referat „Ucieczka od cywilizacji. *Wszystko za życie* Jona Krakauera jako przykład auto/biografii pogranicza”.

W drugim dniu konferencji odbywały się obrady w pięciu sekcjach tematycznych. W sekcji czwartej, prowadzonej przez prof. Piotra Gołdyna, tematem przewodnim była edukacja, która z jednej strony wspierała zachowanie własnej tożsamości, a z drugiej wpływała na przemierzanie granic i niwelowanie różnic kulturowych. O działalności kleru

wspierającego wychowanie młodzieży w duchu wierności „Bogu i Ojczyźnie” w okresie ofensywy ideologicznej mówiła mgr Izabela Nadolnik (ZS, Porąbka Uszewska), a dr Irena Kozimala (PWSW, Przemyśl) przedstawiła sylwetki duchownych, instruktorów ZHP Lwowskiej Chorągwi Harcerzy w okresie międzywojennym. Mgr Magda Piwowarska (US, Szczecin) skoncentrowała się na biografiami edukatorów i dzieci edukacji domowej na początku XXI wieku. Mgr Edyta Żebrowska (APS im. M. Grzegorzewskiej, Warszawa) przedstawiła biografie pracujących w założonej w 1928 roku przez Tadeusza Łopuszańskiego Szkole Rydzyskiej, których zadaniem było przede wszystkim towarzyszenie uczniom w kształtowaniu siebie, ze szczególnym uwzględnieniem zasad moralnych. Ks. dr Andrzej Konachowicz (LIKP, Lublin) ukazał biografię ks. dra Grzegorza Sosny – badacza prawosławnej biografistyki.

Równocześnie obrady w sekcji piątej na temat pogranicza wolności i zniewolenia zainicjowała dr hab. Dorota Sula (Muzeum Gross-Rosen, Wałbrzych), wygłaszając referat poświęcony doświadczeniom obozowym Abrahama Kajzera, spisany w dzienniku. W kręgu problematyki obozowej pozostawała także mgr Magdalena Gajderowicz (Fundacja Nieprzetartego Szlaku, Lublin), która analizowała, w jaki sposób narodowość osadzonego wpływała na jego funkcjonowanie w obozie. Dr Dawid Misiak (SWPW, Płock) przedstawił biografię Dietricha Bonhoeffera jako przykład bezkompromisowej postawy w czasach relatywizmu moralnego. Poglądy kapelana więziennego, z 23-letnim stażem, na temat granic w poznawaniu wolności przez pryzmat uwięzienia ukazał o. dr Jan Dezyderiusz Pol OFM (UKSW, Warszawa). O postawach ludzi, którzy znaleźli się na granicy utrwalającej się władzy komunistycznej i walczącego z nią polskiego podziemia niepodległościowego, informatorach oddziału Leśnego nr 2 Tadeusza Gajdy „Tarzana” mówiła mgr Katarzyna Sabat (KUL, Lublin). Mgr Elżbieta Krzewska (ISP PAN, Warszawa), analizując biografie pierwszych pracowników rozgłośni polskiej Radia Wolna Europa, nakreśliła obraz życia Polaków na obczyźnie, którzy po drugiej wonie światowej nie zdecydowali się na powrót do kraju.

Sekcja szósta, prowadzona przez dr hab. Izabelę Lewandowską (UWM, Olsztyn), była poświęcona problematyce obcości w małych ojczyznach. Wystąpili dr Małgorzata Parzych, która mówiła o Kurpiach z wyboru i ich zasługach dla kształtowania tożsamości kurpiowskiej, a dr Małgorzata Kutyla (Ignatianum, Kraków) omówiła przekształcenia społeczności lokalnej na przykładzie mieszkańców Machowa, małej tradycyjnej wsi, położonej w powiecie tarnobrzeskim. Dr Aniela Różańska (UŚ, Cieszyn) przybliżyła biografie osób z wielokulturowego i wielowyznaniowego Zaolzia, a mgr Marek Robert Górniak (BU KUL, Lublin) przedstawił kształtowanie się społeczności regionalnych na Ziemiach Odzyskanych w świetle pamiętników, relacji i wspomnień osadników z terenu Ziemi Głogowskiej. Prowadząca sesję wraz z mgr Sylwią Szkamruk (Fundacja Warmia i Mazury w Europie, Olsztyn) przybliżyły postać Otokara Rudke – mieszkańca polsko-niemieckiego pogranicza politycznego, kulturowego i społecznego. Jako ostatnia głos zabrała dr Daria Orzechowska-Słowikowska (ISP PAN, Warszawa), która ukazała dylematy tożsamościowe, kulturowe i polityczno-religijne osób zrodzonych w Europie w kulturze islamu na przykładzie Ayaan Hirsi Ali.

W sekcji siódmej, prowadzonej przez prof. Grzegorza Kubskiego, tematem przewodnim było wykształcenie, które jest kluczem do przewycięzania obcości. Dr Beata Kostrubiec-Wojtachnio zaprezentowała biografię nastolatki, która zmagą się z procesami tożsamości i identyfikacji, uciekając od problemów w sztukę, w przyjaźnie internetowe. Dr Ewelina J. Konieczna (UO, Opole) omówiła teoretyczne rozważania na temat potrzeby aktywności twórczej jako próby radzenia sobie z kryzysem sensu. Mgr Joanna Belzyt (Fundacja Borówek 27, Lublin) przedstawiła znaczenie wyjścia z więzów rodzinnych w życiu człowieka na przykładzie Marianny Kwiatkowskiej.

W ósmej sekcji obradom przewodniczyła prof. Alina Rynio (KUL, Lublin), która wygłosiła referat zatytułowany „Wyjątkowa biografia profesora Andrzeja Nikodemowicza – Lublinianina z wyboru”. Mgr Marta Kłak-Ambrożkiewicz (MN, Kraków) przedstawiła autoportrety Jana Matejki, które w świetle zachowanych źródeł epistolograficznych, pamiętnikarskich i dziennika prowadzonego przez sekretarza artysty składają się na autobiografię z kluczem. Postać Jadwigi Szczawińskiej, żony Jana Dawida, przedstawiła mgr Agnieszka Muszczyńska (UMCS, Lublin). Analizę biografii Zofii Grothówniej, ksieni klasztoru Norbertanek w Imbramowicach w latach 1703-1741, która potrafiła sprawić, że klasztor kontemplacyjny stał się miejscem tworzenia bogatej kultury społecznej, przedstawiła dr Beata Skrzydlewska (UKSW, Warszawa). Doc. dr Oleh Rudenko (UAD, Lwów) swoje wystąpienie poświęcił jednemu z fundatorów szkoły krystalochemicznej na Uniwersytecie Lwowskim – Bohdanowi Piotrowi Krypiakiewiczowi (1923-1980).

Sesję kończącą konferencję, zatytułowaną „Poczucie osamotnienia jako czynnik pogłębiania życia duchowego”, prowadziła prof. Elżbieta Dubas (UŁ, Łódź). Jako pierwszy głos zabrał Ryszard Skrzyaniarz, który ukazał obraz siebie, jaki przedstawiła s. Faustyna Kowalska w *Dzienniczku*. Dr Katarzyna Gajek (UŁ, Łódź) omówiła znaczenie konwersji religijnej dla kształtowania się tożsamości społecznej i osobistej człowieka. Mgr Magdalena Falska przedstawiła postać błogosławionej Marceliny Darowskiej, która potrafiła pogodzić rolę matki z funkcją oddanej Bogu przełożonej zgromadzenia, a dzieło, któremu się poświęciła, trwa do dzisiaj. Na zakończenie głos zabrała dr Katarzyna Wołk, która odczytała referat nadesłany przez dr hab. Tatianę Krynicką (UG, Gdańsk), zatytułowany „Znienawidzeni przez świat, ukochani przez Chrystusa – męczennicy w zbiorze *Peristephanon* Prudencjusza”.

Konferencja cieszyła się zainteresowaniem w środowisku naukowym, a w obradach sekcji uczestniczyli pracownicy naukowcy i studenci z lubelskich uczelni. Na zakończenie konferencji badacze zgodzili się, że istnieje ogromna potrzeba powołania forum badaczy biografii i pisma zajmującego się szeroko pojętą biografistyką. Zebrani zaproponowali kontynuację cyklu konferencji „Współczesne przestrzenie edukacyjne biografistyki”, który stałby się corocznym miejscem spotkań tych wszystkich, którzy zajmują się zarówno biografią jednostek czy grup społecznych, jak i fenomenem mody na biografię naukową i literacką, a także literaturę pamiętnikarską i epistolograficzną.